

רשק
שיעורין
תורה

היכלי תורה

יום וערש"ק נצבים וילך כד אלו תשע"א ♦ דף היומי בבלי: חולין פט ירושלמי: פסחים סו

הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגו'

נושאי הדף בעלון

- גיד הנשה של אדם.....חולין פט
- אם יש חשש שקר בדיבור בלשון גוזמא.....חולין צ
- הליכת כל אדם יחידי בלילה.....חולין צא
- חליצת איטר.....חולין צב
- איסור גניבת דעתו של גוי.....חולין צג
- לתת לגוי מזוזה פסולה.....חולין צג
- בשר שנתעלם מן העין.....חולין צד
- חששות זיוף בחותמות כשרות.....חולין צה
- כפתור ופרח.....עמוד 5

ברש"י: האנשים, ללמוד. והנשים, לשמוע. והטף, למה באים, לתת שכר למביאייהם.

בפסוק זה הקדימה התורה נשים לטף, ואילו בפרשת נצבים נאמר 'טפכם נשיכם', וקדמו שם טף לנשים.

ונראה שמכאן ראייה למה שכתבתי בספר המקנה לבאר בדברי התוספות (קדושין לד:), שכשם שנשים חייבות בעצמן במצות הקהל, כמו כן חייבות הן להביא את הטף עמן. אילו היו הטף עמהם, אבל הנשים, אף על פי שמצוות הן במצות הקהל למרות שזו מצות עשה שהזמן גרמא, היינו רק מפני שצריכות הן לשמוע וללמוד את המצוות השייכות בהן, אבל הבאת הטף שאין בה הטעם הזה, פטורות ועומדות הן ממנה כדין כל מצוות עשה שהזמן גרמן.

הטעם שחייבה התורה את הנשים בהבאת הטף, מפני שכל הבאת הטף היא כדי לתת שכר למביאייהם, וכי רק אנשים צריכים שכר, ונשים אינן צריכות שכר? והרי זה כעין שלמדו בגמרא לחייב (קדושין לד.) נשים במזוזה, והטעם, אטו גברא בעו חיי, נשי לא בעו חיי?

לכן הקדימה התורה בפסוק זה נשים לטף, ללמדנו שבהבאת הטף שהיא כדי לתת שכר למביאייהם, זיכתה בה התורה את הנשים כדרך שזיכתה את הגברים.

עפ"י פנים יפות

גיד הנשה של אדם

כתב הרשב"א (שו"ת ח"א סי' סד), שאיסור גיד הנשה נוהג באדם, כיון שהתורה תלתה איסור הגיד בכף הירך, וכל שיש לו כף ועגול גידו אסור, ועוף אין נוהג בו גיד הנשה כיון שהכף שלו אינה עגולה, ובגמרא מוכח שהכל תלוי בכף העגול, עד שדנו בגמרא (לקמן צב:) בדין עוף שהיתה כפו עגולה ובדין בהמה שהכף שלה לא היתה עגולה, אם הולכים אחרי פרט זה או אחר מינו ולא נפשטה האיביעיא, אבל באדם שיש לכל בני מינו כף והיא עגולה, בודאי נוהג בו איסור גיד הנשה. ועוד כתב שהרי באדם היה עיקר המעשה שמחמתו אסרה התורה את גיד הנשה באכילה, כיון שנגע המלאך בכף ירכו של יעקב, ואם כן בודאי יש לאיסור זה להיות גם בגיד הנשה של אדם. וכן פסק הפרי חדש (סי' סה ס"ק טו), וכתב שמחמת שני טעמים אלו יש לאסור גיד הנשה באדם אף לדעת הסוברים שאין איסור דאורייתא באכילת בשר אדם.

וכתבו בשער המלך (מאכלות אסורות פ"ח ה"א) ומנחת חינוך (מצוה ג אות ב) ובערוך השולחן (שם סי' סה סט"ז), שאיסור גיד הנשה באדם תלוי במחלוקת הראשונים אם בשר אדם מותר באכילה, והרשב"א הולך לשיטתו [בתשובה שם] שבשר אדם אין בו איסור דאורייתא, ואיסורו רק מדרבנן, ולכן סובר שאיסור גיד הנשה נוהג בו. אבל לדעת הראשונים שבשר אדם אסור באכילה מן התורה (רמב"ם מאכלות אסורות פ"ב ה"ג), אם כן דינו לענין גיד הנשה כבהמה טמאה, שלדעת חכמים (לקמן ק:) אין נוהג בה גיד הנשה כיון שאינו נוהג אלא במי שבשרו מותר ולא במי שגם בשרו אסור, ואף באדם אין נוהג לפי זה איסור גיד הנשה. ואף על פי שבבהמה טמאה יש איסור לאו ובאדם אין אלא איסור עשה, אין לחלק בין לאו לעשה לענין זה.

אך בפרי מגדים (שם משב"ז סק"ד) נקט בפשיטות שדברי הרשב"א וטעמיו הם גם להלכה שבשר אדם אסור באכילה. וכתב שיש גם נפקא מינה ממה שנוהג בו איסור גיד הנשה, אף על פי שבלאו הכי אסור לאכול משום איסור בשר אדם, כיון שבגידים אין בנותן טעם ואם משום איסור בשר אדם לא היו אסורים, ועוד נפקא מינה יש לענין שהאוכלו פסול לעדות, שהאוכל בשר אדם לא נפסל לעדות כיון שאין בו אלא איסור עשה, אבל האוכל גיד הנשה של אדם נפסל לעדות כיון שיש בו איסור לאו.

וכתב בדרכי תשובה (שם ס"ק מה), שלדעת הסוברים שגיד הנשה של אדם אסור מן התורה, הרי הוא אסור אף בהנאה, אף על פי שגיד הנשה של בהמה מותר בהנאה, שדווקא בבהמה למדו היתר הנאה (פסחים כב.), משום שכשהתירה התורה את הנבילה בהנאה, שנאמר (דברים יא כא) 'לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה' וגו', היא וגידה הותרו, שיש בגידים בנותן טעם בשר, ואף הגיד הוא בכלל נבילה, ואף הוא בכלל 'תתננה ואכלה' שנאמר בנבילה, אבל באדם לא מצאנו היתר הנאה, וכיון שעיקר המעשה היה בו ולכן נאסר כדברי הרשב"א, אם כן הרי הוא אסור גם בהנאה.

לרישום ועדכון שיעורי תורה ניתן לשלוח

פקס ל: 03-543-5757

אם יש חשש שקר בדיבור בלשון גוזמא

בגמרא, אמר רבי אמי דברה תורה לשון הבאי, דברו נביאים לשון הבאי, דברו חכמים לשון הבאי. דברה תורה לשון הבאי, 'ערים גדולות ובצורות בשמים' (דברים א כח). דברו נביאים לשון הבאי, 'ותבקע הארץ לקולם' (מלכים א' א מ). אמר ר' יצחק בר נחמני אמר שמואל בשלשה מקומות דברו חכמים לשון הבאי וכו'. ופירש רש"י (ד"ה לשון), שהוא לשון הדיוט שאינו מדקדק בדבריו ומוציא בפיו דבר שאינו, ולא שיתכוין לשקר אלא שאינו מדייק.

וכתב באורח מישרים (פ"ט ס"א), שמכאן יש ללמוד שמוותר לאדם לומר דברי הבאי וגוזמא, ואין בזה משום שקר, שהרי גם בתורה ובנביאים ובדברי חכמים מצאנו שדיברו כן. וכתב הטעם בזה, משום שאינו מטעה את חבריו, וגם הוא מבין שאין כוונתו אלא בדרך גוזמא, וכל שאינו מטעה את חבריו אין בו משום איסור שקר. וכן הובא בשלמי מועד (עמ' תקלו) בשם בעל מנחת שלמה, שבדבר שדרך בני אדם לדבר כן מותר לדבר בלשון גוזמא.

וכן כתב בודרשת וחקרת (שו"ת, ח"ג יו"ד סי' מח), שנשאל בגדר איסור 'מדבר שקר תרחק' כשאינו מזיק אלא דרך הגזמה קצת לשבר את האוזן, כגון מה שיש כותבים הלשון 'כמה קולמוסין נשברו' וכדומה על אף שלא ידוע על איזה קולמוס שנשבר, וכן הדרך להגזים כשמספרים עובדות בחתונה או לוויה, ונשאל אם מותר או לא. וכתב שכיון שהכל יודעים שהוא דרך הגזמה הרי זה מותר אף לכתחילה ואין זה בכלל שקר, והוכיח כן מהמבואר בסוגייתנו שדברו הכתובים לשון הבאי.

ובירושלמי (פאה פ"א ה"א) משמע שאין היתר גמור לדבר בלשון זו [עכ"פ במקום שאין השומע יודע שהיא גוזמא], אלא שהותר לדבר כן מפני השלום, ששם מובא, אמר רבן שמעון בן גמליאל בוא וראה כמה הוא קשה אבק לשון הרע, שדיברו הכתובים דברי הבאי [כן הגירסא בירושלמי שבעין יעקב] כדי להטיל שלום בין יוסף לאחיו, זה שאמר הכתוב (בראשית נ טז-יז) 'ויצוו את יוסף לאמר אביך צוה לפני מותו לאמר כה תאמרו ליוסף אנא שא נא' וגו', ולא מצאנו שצוה להם. וביאר בעלי תמר (ירושלמי שם), שהיו הדברים דברי גוזמה ולא דברי שקר, שכן בודאי דיבר עמהם יעקב מענין זה שצריך להשכין שלום בין האחים, אלא שמה שאמרו שהוא צוה לומר ליוסף כך בזה היה משום גוזמא. ומפרש הירושלמי שההיתר לדבר בלשון זו הוא כדי להטיל שלום בין יוסף לאחיו. וכתב בעלי תמר, שאף הכתובים לא דיברו דברי גוזמא שלא לצורך, ובמקומות שדיברו הכתובים לשון הבאי אין הדברים דברי הכתוב עצמו, אלא שהכתוב אומר מה שאמרו העם, שהעם אמרו 'ערים בצורות וגדולות בשמים' אחרי ששמעו את דברי המרגלים, ואפילו המרגלים עצמם לא דיברו בלשון כזו מתוך שחכמים היו ורק המון העם דיבר כן, וכן אצל משיחת שלמה למלך אמרו העם 'ותבקע הארץ לקולם', ולשונם זו של בני אדם נמסרה בכתוב כצורתה, אבל הכתובים עצמם והחכמים אינם מדברים דברי גוזמא שלא לצורך.

ועל המקומות שבהם דיברו בכתובים ובמשניות בלשון גוזמא, כתב בבן יהוידע (ד"ה דברה) שבכל הפסוקים ומאמרי חז"ל יש סוד, ולפי הביאור שעל פי הסוד אין זו לשון גוזמא אלא לשון אמיתי ומדויק היטב, ורק הפשט שלו שהוא כמו משל הוא בדברי הבאי. ובשו"ת הרמ"ע מפאנו (סי' עג) כתב ש'הבאי' הוא ראשי תיבות 'הנה ברכו את ה'', שאין בדבריהם דבר בטל אלא ודאי שיחתן, והיינו הבאי שלהן צריכה לימוד בלי ספק. ועיי"ש עוד.

הליכת כל אדם יחידי בלילה

בגמרא אמרו, 'ויאבק איש עמו עד עלות השחר' (בראשית לב כה), אמר רבי יצחק מכאן לתלמיד חכם שלא יצא יחידי בלילה. וכתבו התוספות (ד"ה מכאן) בשם רבינו תם, שבדווקא נקט 'תלמיד חכם' משום שאין האזהרה אלא בהם, כיון שהמזיקים מתקנאים בהם, כמו שאמרו (ברכות נד:). שלשה צריכים שימור מלך ותלמיד חכם וחתן. ומה שאמרו (פסחים ב.). לעולם יכנס אדם בכי טוב וכו', שמשמע שעל כל אדם נאמר שיכנס ויצא לעיר ביום, שהרי לא נקטו שם 'תלמיד חכם', הוא משום ששם מדובר בהולך ובא למקום רחוק מן העיר, והחשש אינו מפני המזיקים אלא מפני המכשולות והליסטים, וחשש זה שייך בכל אדם. אך בסוגייתנו מדובר בהולך במקום קרוב לעיר, ובזה אין החשש אלא מפני המזיקים, ואינו שייך אלא בתלמידי חכמים וכיוצא בהם שהמזיקים מתקנאים בהם.

והמהרש"א (ח"א ד"ה מכאן) הביא שבפסחים (שם) כתבו התוספות בשם ר"י, שגם כל אדם לא ילך יחידי בלילה מפני המזיקים, ולפי שיטתו כתב שצריך לפרש בסוגייתנו שנקטו תלמידי חכם להשמיע בזה חידוש, שאף על פי שתלמיד חכם הוא, צריך להיזהר מן המזיקים, ולא יסמוך על תורתו שתשמר אותו. ועוד כתב שאפשר שבסוגייתנו מדובר גם כשהולך עם עוד בני אדם, ובאופן זה אין שייך החשש מפני המזיקים, ומכל מקום תלמיד חכם לא ילך בלילה אפילו עם מלוויו, כמו שהיה באברהם אבינו, והטעם מפני החשד שלא יחשדוהו שהולך לדבר עבירה.

והרמ"א (יו"ד סי' קטז ס"ה) פסק, שאסור לילך בכל מקום סכנה כמו תחת קיר נטוי או יחידי בלילה, ולא חילק בזה בין תלמיד חכם לשאר כל אדם.

ובשו"ע הרב (חו"מ הל' שמירת גוף ונפש) כתב במוסגר שלא יצא יחידי בלילה, וכתב בקו"א (סק"א) שצריך עיון שבברכות (מג:). לא אסרו אלא לתלמיד חכם, והטעם משום גנאי וחשד, וביומא (כא:). שאסרו לכל אדם לא אסרו אלא לצאת לדרך.

ותירץ על פי המבואר בפסחים (קיב:). שבתחילה היו המזיקים מצויים בכל הלילות, עד שגזר עליהם רבי חנינא בן דוסא שלא יעברו בישוב אלא בלילי רביעי ובלילי שבת, ואחר כך גזר עליהם אב"י שלא יעברו בישוב לעולם, אך עדיין מצוי שסוסיהם בורחים לפעמים למקום הישוב, ועל ידי כך הם עוברים לפעמים בישוב. ולפי זה יש לומר שהברייתות דיברו בין גזירת רבי חנינא בן דוסא לגזירת אב"י, ובאותה עת לא היו המזיקים מצויים כלל בשאר הלילות כיון שנשאר להם ריוח ללכת בלילי רביעי ולילי שבת, ולכן בשאר הלילות היו יכולים כל אדם ללכת, ורק לתלמידי חכמים היה אסור, וכמו כן היה אסור לצאת לדרך רחוק ממקום הישוב כיון ששם היו מצויים בכל הלילות. ודברי הרמ"א הם אחרי גזירת אב"י, וחשש למציאותם מחמת בריחת סוסיהם, והיא מצויה עכשיו בכל הלילות, ולכן פסק הרמ"א שבכל הלילות לא יצא כל אדם יחידי.

ובטורי אבן (חגיגה ג:). האריך בסברות אלו, ולדעתו אחרי שגזר עליהם אב"י שלא יעברו בישוב, אין צריך לחשוש להליכה בלילה במקום הישוב. ועל פי זה כתב שבזמן הזה אין ההליכה יחידי בלילה נחשבת מסימני השוטה אלא כשהולך מחוץ למקום הישוב, אבל כשהולך במקום הישוב הרי זו מידת כל אדם ואינו סימן מסימני השוטה.

חליצת איטר

הגמרא בסוגייתנו מבארת שאיסור גיד הנשה נאמר רק בבהמה ולא בעוף, ואף שלעוף גם יש גיד ובשר במקום הירך, מכל מקום אינו מעוגל ולא נאמר בו איסור גיד הנשה. ומסתפק רבי ירמיה מזה הדין בבהמה שכף ירכה אינו עגול, או עוף שכף ירכה עגול, אם הולכים אחר אותם בהמה או עוף עצמם, והיינו שכל שיש לו כף ירך עגול נוהג בו איסור גיד, או שהולכים אחר המין כולו, בבהמה לעולם נוהג איסור גיד אף אם אינו עגול, ובעוף לעולם אין איסור גיד נוהג אף אם עגול.

הרמב"ן בסוגייתנו (ד"ה הא) הקשה מהגמרא במנחות (לו:). שאיטר יד מניח תפילין ביד ימינו שהיא שמאל כל אדם, ומוכח שהולכים אחר אותו איטר עצמו ולא אחר שאר אנשים, וכמו"כ בבהמה או בעוף נלך אחר מה שהוא עצמו. ותירץ ששם גזירת הכתוב היא, שאמרה תורה (שמות יג טז) 'ידכה', ודורשים יד כהה, ולכן כל אדם מניח בידו הכהה. עוד תירץ הביא הרמב"ן, שלעולם הולכים אחר אותו אדם או בהמה עצמם, רק שלענין גיד הנשה יש טעם לילך אחר בני אותו המין כולו, כיון שגיד הנשה נאסר מחמת המעשה שהיה עם יעקב אבינו, ומה יעקב ומינו יש להם כף ועגול אף כל שהוא ומינו יש להם כף ועגול.

והביא הרמב"ן, שמטעם זה נחלקו רבים מחכמי הצרפתים לענין חליצה שדינה בימין, כמבואר ביבמות (קד:). שלומדים 'רגל רגל' ממצורע, מה מצורע בימין אף חליצה בימין. ונחלקו במקום שהיבם איטר, יש אומרים שהוא חולץ בשמאלו שהיא ימין כל אדם, כיון שהולכים אחר האיטר עצמו כמו בתפילין, ויש חולקים וסוברים שאין להביא ראיה מתפילין כיון ששם גזירת הכתוב היא שמניח בידו הכהה, אבל בכל מקום ספק הוא שנסתפק רב ירמיה בסוגייתנו ונשארת הגמרא בספק, ולכן בחליצה יחלוץ בשניהם מחמת הספק. אמנם הרמב"ן עצמו כתב שאף לחלוץ בשני רגליו לא יועיל, כיון שחליצה דינה בימין ואיטר אין לו ימין, וכמו שכתב רש"י (בכורות מה: ד"ה איטר ברגל) גבי כהן איטר, שאינו פסול משום מום, אלא מחמת שצריך ימין בעבודה וזה אין לו ימין. **והר"ן** בסוגייתנו (ל. ד"ה ומקשו) **והנמוקי יוסף** (יבמות שם) נקטו שאיטר חולץ בשתי רגליו, מספק אם הולכים אחר אותו איטר עצמו או אחר בני מינו דהיינו שאר בני אדם, אמנם הביא הר"ן גם שיטת רש"י שאיטר אין לו תקנה, וכתב שכן סובר הרמב"ם.

המהרש"ל בים של שלמה (יבמות פ"ב סי' כב) הביא את דברי הטור (אהע"ז סי' קסט) שהביא מספר המצוות (סמ"ק סי' קפה) שאפילו איטר חולץ בימין של כל אדם אע"פ שהוא שמאלו. אך הטור עצמו פסק שאיטר חולץ בימין שלו שהוא שמאל כל אדם, וכמו שמצינו בתפילין שמניח בשמאל שלו שהוא ימין כל אדם. והקשה **המהרש"ל** מה הראיה מתפילין, הרי בתפילין יש לימוד מיוחד (מנחות שם) שצריך להניחם ביד כהה, או שמקישים קשירה לכתיבה, מה כתיבה בימין אף קשירה בימין, והיינו שקושר בימין על יד שמאל, א"כ לפי זה איטר ג"כ כותב בשמאל, ולכן קושר עכשיו בשמאל, ומניח בימין של כל אדם שהוא שמאל שלו, וכן פירש רש"י (מנחות שם ד"ה ימין), שאיטר מניח בשמאלו שהוא ימין של כל אדם, לפי שרוב כחו בשמאלו. פירוש, בימין שלו שהוא שמאל של כל אדם, הרי שהכל תלוי מחמת כח היד, ולכן כתב המהרש"ל שבחליצה שלומדים ממצורע בגזירה שוה, נראה שאין לחלק ואפילו איטר אין לו לשנות, בפרט ברגל שאין כח באחד יותר מחבירו רק שמעקר רגל ימין תחילה.

איסור גניבת דעתו של גוי

בסוגייתנו אמר שמואל, אסור לגנוב דעת הבריות, ואפילו דעתו של עובד כוכבים. וכתב הריטב"א (ד"ה כדאמר), באיסור גניבת דעתו של נכרי כתבו קצת רבותינו בשם בעלי התוספות ז"ל שהוא איסור תורה, ונלמד מהפסוק (ויקרא יט יא) 'לא תגנבו ולא תכחשו', ואף שבהמשך הפסוק כתוב 'איש בעמיתו' וממעטים נכרי, המיעוט הוא רק על 'לא תכחשו ולא תשקרו', ובמקום שאין חילול השם בדבר, אך גניבת דעת אפילו בנכרי אסור מהתורה. ועיין בשערי תשובה (שער ג אות קפד) שגניבת דעתו של נכרי חמור אצל חכמי ישראל יותר מגזל הנכרי, יען וביען כי שפת שקר אשמה רבה, ונתחייבנו על גדרי האמת כיון שהוא מיסודי הנפש.

אמנם בב"ח (חומ"ס רכח ס"ו) כתב, שאיסור גניבת דעתו של נכרי הוא רק במכר, אך במתנה לא שייך איסור לגנוב דעתו של נכרי. והוסיף שכל האיסור הוא רק באופן שהגוי יודע שמטעה אותו וגונב את דעתו, אך אם אינו יודע על כך אין בזה איסור כלל אפילו מדרבנן, וכמו שמצינו שהגוי אין לו אונאה (שו"ע שם ס"י רכו סל"ו). היראים (אות רנה) כתב, חמור גונב דעת הבריות מגונב ממון ונפשיות, שגונב ממון ונפשיות הותרו לבני כותים וכו'. ובפירוש סביב ליראיו (על היראים שם) דייק מדבריו, שכל האיסור בגונב דעת הבריות הוא בדברים שבממון, אך גניבת דעת בעלמא אין בו איסור לעובד כוכבים, וכמו שכתב הב"ח. [ועיין עוד בט"ז (יו"ד ס"י קכ ס"ק יא) אם מותר לגנוב דעתו של עובד כוכבים במקום שאין גזל. ולגבי גניבת דעתו של עובד כוכבים בשב ואל תעשה (שם ס"י רנד סק"ב)].

לתת לגוי מזוזה פסולה

הרמ"א (יו"ד ס"י רצא ס"ב) הביא מתשובות מהרי"ל, שעובד כוכבים שביקש שיתנו לו מזוזה ורוצה לקובעה בפתחו, אסור ליתנו לו. וכתב שמכל מקום במקום שיש לחוש משום איבה שירע לישראל משום זה, מותר. ובשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"א ס"י קפד) דן באופן שמשכיר דירתו לנכרי, ורוצה הנכרי לקבוע מזוזה, שכל החשש הוא שייצא העובד כוכבים מן הדירה כי אינו נותן לו לקבוע מזוזה, ויפסיד על ידי כך דמי שכירותו, אם הוא בגדר שירע לישראל ומותר, או שהוא רק מניעת ריוח ולא נתיר בשביל כך. עיי"ש שהאריך בזה, וכתב שם על מה ששאלוהו אולי יקבע לו מזוזה פסולה, שפשוט שאסור, וכשמואל בסוגייתנו שאסור לגנוב דעת הבריות ואפילו דעת נכרי. והרי מה שהנכרי מבקש ממנו מזוזה, הוא בשביל לקבוע בפתחו כמו שעושים ישראל משום שמירה, ואם כן כוונתו ודאי למזוזה כשירה.

והביא מהירושלמי (פאה פ"א ה"א), שרבי שלח ליה לארטבן מזוזה, וארטבן היה נכרי. והביא ראייה מכאן שאם ידוע שהנכרי לא יבזה את המזוזה מותר ליתן לו מעיקר הדין, אף שיש לחוש שיבזוהו יורשיו לאחר מיתתו, ואף שמעיקר הדין ראוי להחמיר כמו שכתב המהרי"ל, יש לומר שהיה לרבי צורך גדול בזה. אמנם בשו"ת חלקת יעקב (יו"ד ס"י קנה אות א) הביא מהפני משה (שם) שארטבן יהודי היה ובודק מזוזות, וכן הוכיח מהבה"ג (סוף הלכות מזוזה), ולפי זה עיקר הקושיא אינה, עיי"ש שהאריך בדברי הרמ"א.

בשר שנתעלם מן העין

בגמרא, אמר רב בשר כיון שנתעלם מן העין אסור, והטעם משום שחוששים שמא נתחלף בנבילה. והקשו בגמרא מה בין זה לבשר הנמצא ביד גוי שמותר, אף על פי שנתעלם מעיני ישראל. ותירצו בגמרא, שלא התירו בבשר הנמצא ביד גוי אלא כשהוא בבית המטבחיים משום ששם חזקתו שהוא משתמר, והולכים אחר רוב טבחי ישראל לתלות שנשחט כדין. אבל בבשר שנתעלם מן העין חוששים שמא החליפוהו עורבים ואסור. והרמב"ם (מאכלות אסורות פ"ח הי"ב) כתב, שכבר אסרו חכמים כל בשר הנמצא בין בשוק בין ביד גוי, אף על פי שכל המוכרים והשוחטים ישראל הם וכו'. ולכאורה צריך ביאור מה שפסק הרמב"ם נגד פשטות הגמרא שבשר הנמצא ביד גוי מותר.

וביאר במגיד משנה, שהרמב"ם סמך על הירושלמי (שקלים פ"ז ה"ד) שאף שמעיקר הדין אין חוששים למיעוט והולכים אחר רוב טבחי ישראל להכשיר, מכל מקום רב שאסר בשר שנתעלם מן העין הולך לחומרא, וכמו שכתבו התוספות (ד"ה אמר רב) שחומרא בעלמא הוא, משום מעשה שהיה. ואם כן מאותו הטעם יש להחמיר ולאסור אף בשר שנמצא ביד גוי. ובהגהות מיימוניות (שם סק"ו) הביא דברי רב האי והר"ח והרי"ף שפסקו כרב שבשר שנתעלם מן העין אסור, וכתב שהראב"ן ור"ת וכל רבותינו בצרפת חולקים על זה וסוברים שאין הלכה כרב, ואם כן לדבריהם לכאורה אף בנמצא ביד גוי יש להתיר, משום שהולכים אחר הרוב, כמובא בסוגייתנו, ואין להחמיר ולאסור שהרי אין הלכה כרב.

הנצי"ב (שו"ת משיב דבר, ח"ד ס"י פד) ביאר את שיטת הרמב"ם, שהוא חולק על התוספות וסובר שלהוה אמינא בגמרא רב אסר מעיקר הדין ולא משום חומרא, שכיון שנפל הבשר ומצאו שלא במקומו הראוי, אם כן יש כאן ריעותא, ומעיקר הדין יש לחשוש שמא מחוץ לעיר בא. ולפי זה בנמצא ביד גוי במקום שאין חשש שהגיע מחוץ לעיר, מותר. אמנם למסקנת הגמרא רב אסר רק משום חומרא, ומשום מעשה שהיה, ואם כן מאותו הטעם יש להחמיר ולאסור אף בשר הנמצא ביד עובד כוכבים.

ונשאל בשו"ת שמחת כהן (יו"ד א ס"י קסט), באחד שבאו לו גנבים לביתו וגנבו לו איזה דברים, והיה שם במקום שגנבו ממנו כלי אחד מלא בשר מלוח ומהודקות החתיכות זו על גבי זו ותלויים במסמר עם הכלי, ובבקר מצאוהו כמות שהוא במקום שהיה תלוי והכירו הכלי אך הבשר לא היה להם בו טביעת עין גמורה אלא שמצאוהו מהודק כמו שהניחוהו. ושאלו אם יש לחוש במקרה כזה משום בשר שנתעלם מן העין או לא. ולכאורה דין זה תלוי במחלוקת האמוראים כיון שהבשר נמצא במקומו, ולדעת השו"ע וההולכים בשיטתו הבשר אסור אף שנמצא במקום שהניחוהו וכדעת רב. ומכל מקום צידד שם להתיר על פי מה שכתבו הפוסקים (יו"ד ס"י סג ס"ב) שאם הבשר תלוי על מסמר אין לחוש בו לבשר שנתעלם מן העין, והרי כאן היה הבשר תלוי ואם כן יתכן להתירו מחמת כן. אך שוב כתב שזה אינו, שאין תליה על מסמר מועילה אלא לשרצים או עורבים שאינם יכולים ליטול את הבשר ולתלות בשר אחר על המסמר, ולכן כשהבשר תלוי על מסמר אין לחוש לזה, אבל כאן שהחשש הוא שמא החליפוהו הגנבים ולהם אין מניעה גם לתלות הבשר על המסמר, הרי שאין המסמר לא מעלה ולא מוריד ונשאר חשש ההחלפה בעינו (כנסת הגדולה שם הגב"ם סק"ב). אך למעשה כתב שבמקרה זה של גנבים אין לחוש שמא החליפום הגנבים והביאו בשר אחר במקום הבשר שהיה שם, כיון שדרכם של הגנבים הוא לקחת כל מה שהם מוצאים ולא להניח דברים אחרים במקום מה שלקחו, וכמו שכתב הב"ח (יו"ד סוף ס"י קיט) בשם תשובת מהר"ם.

חששות זיוף בחותמות כשרות

בגמרא מבואר שבשר שנתעלם מן העין אסור באכילה, אלא אם כן היה לו בו סימן או טביעות עין או שהיה צרור וחתום.

בשו"ת חתם סופר (יו"ד סי' קטו) הובאה מחלוקת החתם סופר עם מהר"ם בנעט, בדבר השאלה אם יכולים לסמוך על חותמת כשרות של חותמת המוטבעת בטיט וכדומה, במקומות שמעיקר הדין צריך לחשוש שמא הגוי זייף את החותמת, וחזר היהודי והכיר את החותמת בטביעות עין שלא נזדייפה, שיש לדון אם יכולים לסמוך על זה או לא [כגון במטהר יינו של נכרי באופנים מסויימים שלא מועיל גם חותם בתוך חותם, ראה **שו"ע** (יו"ד סי' קלא ס"א)].

המהר"ם בנעט סובר שכשם שיש לחשוש לזיוף אם לא חזרו על החותמת והכירוה בטביעות עין, כך יש גם לחשוש לזיוף אם חזרו והכירוה בטביעות עין, כיון שיש לחוש שמא זייף הנכרי זיוף מוצלח כל כך עד שאין ניכר שום הבדל בינו לבין החותמת הראשונה האמיתית.

אך החתם סופר נקט שאפשר להסתמך על טביעות עין, ומה שטען מהר"ם בנעט שאולי עשה הגוי חותמת כמו של הישראל ובחותמת יוצאים כל החתימות באותה צורה, כתב על זה החתם סופר שאין לחוש שמא מצא לו אומן שיעשה חותם אחר שיהיה מדויק כעין חותמו של ישראל, שאפילו אם יזדמן לו אותו האומן בעצמו שעשה החותם של ישראל אי אפשר שלא יהיה היכר בטביעת עין בין חותמו שלו לשל הגוי כיון שאי אפשר לשום אומן לעשות ב' דברים דומים ממש, ואף אם אי אפשר להגדיר בסימנים את ההבדל בין החותמות מכל מקום טביעות עין מועלת בזה.

ובאמת בתקופת הראשונים כתיבת האות 'כ' או 'ח' היתה משמשת לסימן כשרות (שו"ת הרשב"א ח"א סי' קט), כיון שבזמנם לא היו הגויים בקיאים כלל בכתיבת אותיות בלשון הקודש (רמ"א יו"ד סי' קל ס"ח).

ולכן בדורות מאוחרים יותר שידעו הגויים כתיבת אותיות בלשון הקודש לא הועיל זה כלום (שו"ת לבושי מרדכי תליתאה יו"ד סי' ז). ומכל מקום הסתמכו על כתיבת שם השו"ב בחותם אף שגם דבר זה היה ניתן לזיוף, כיון שהממשלה הקפידה הרבה על הזיופים וחתימת שמו של אדם אחר [ראה בשו"ת מהרי"ט (ח"א סי' יב), ושו"ת מהרש"ם (ה"ג סי' י) ושו"ת זכרון יהודה (יו"ד סי' ה) שדנו מכח סברה זו]. ולמעשה על סמך זה מתירים גם בזמנינו לסמוך על חותם הכשרות (ראה שו"ת מנחת יצחק ח"ב סי' לה, מנחת דוד ח"ב סי' ק אות ו ועוד).

אך בספר כשרות והכשרים בהלכה (סי' ב פ"ב אות יג) דן בארוכה בענין זה בזמנינו, שאין השלטונות עושים כמעט מאומה נגד המזייפים חותמות כשרות ומעשים שבכל יום שאנשים מזייפים אריזות עם חותמות כשרות, ודן שם על מה אפשר לסמוך בזמנינו בחותמות כשרות ולא לחשוש לזיוף.

כבתו

בשכר שאמר אברהם אבינו אם מחוט ועד שרוך נעל זכו בניו לשתי מצות לחוט של תכלת וכו'

וביאור דבר זה, כי המדה הזאת שהיה לאברהם מדת הסתפקות וההסתפקות הזו שהוא שלם ואינו חסר כלל שאם הוא חסר לא היה מסתפק בשלו, ולכך זכו בניו לשתי מצות שהם השלמת האדם עד שגופו ונפשו של אדם הוא שלם בלי חסרון. כי אלו שתי מצות נתנו לישראל להשלים את עצמם שהתפילין הם על הראש והציצית מלבוש לגוף, וכל זה זכה לו אברהם כאשר היה לו מדת ההסתפקות שהוא השלמת האדם, ואין לך בכל המצות שהם על האדם עצמו כמו התפילין והציצית ומורה זה שהם השלמתו.

(נתיבות עולם ב', נתיב העושר פרק א)

שתכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע וכו' לכסא הכבוד

כתיב (במדבר טו לט) 'וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה', שאם עשית כן נעשה כמי שאתה רואה כסא הכבוד שדומה לתכלת, כדא"ר מאיר מה נשתנה תכלת מכל מיני צבעונין לפי שהתכלת דומה לרקיע ורקיע דומה לכסא הכבוד שנאמר (שמות כד י) 'ויראו את אלקי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר'. וספיר קרישטאל בלע"ז, דומה לרקיע וכתיב וראיתם והדר וזכרתם והדר ועשיתם, מלמד שהראיה מביאה לידי זכירה וזכירה מביאה לידי עשייה.

(דעת זקנים מבעלי התוספות, שלח)

א"ל הקב"ה לישראל חושקני בכס שאפילו בשעה שאני משפיע לכם גדולה אתם ממעטין עצמכם לפני

כתיב (במדבר כד יד) 'ויעל פר ואיל במזבח', ויש להבין מאחר שרצה לדמות עצמו לישראל וישראל מקריבין למוספין פרים ואילים וכבשים, למה לא הקריב נמי כבשים. יש לומר על פי מה שהגיד כ"ק אדומ"ר זצלה"ה בטעם שהתמידין באין מכבשים ולא מפרים שהם המובחרים ממין בהמות, מפני שכבשים מורים הכנעה כאמרם ז"ל (שבת ק"ט): מה כבשים ראשו של זה בצד זנבו של זה, וזו מעלת ישראל כי אתם המעט מכל העמים שאתם ממעטין עצמכם, והאומות הם בהיפוך, נתת גדולה לנבוכדנצר אמר אעלה על במתי עב, על כן אין לכבשים ענין בקרבן האומות.

(שם משמואל, בלק תרע"ז)

אמר ר' אילעאי אין העולם וכו' רבי אבהו אמר מי שמשים עצמו כמי שאינו שנאמר ומתחת זרועות עולם

כתיב (דברים יא טו) 'ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה' כבר הקשו הלא שכר מצוה בהאי עלמא ליכא (קידושין לט): וכו', והנה בנאוה תהלה תירץ דע"י שישראל הם ענוים ושפלים כדכתיב (דברים יז ז) 'כי אתם המעט מכל העמים' וכדברי חז"ל שממעטים את עצמם, ואמרו רז"ל שם שאין העולם מתקיים אלא בשביל מי שמשים עצמו כמי שאינו שנאמר תולה ארץ על בלימה, ואם כן אנחנו זוכים בעולם הזה מטעם הנ"ל עכ"ד.

(זכרון אבות, ליקוטים)

(זכרון אבות, ליקוטים)

אלול בא

לכבוד הימים הנוראים והחגים

משנת המועדים

ההכנה הראויה לחג

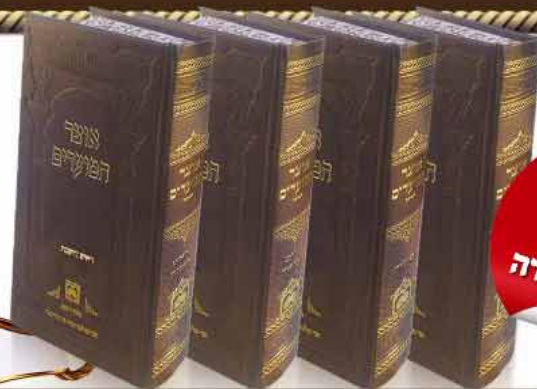
אלול, ראש השנה, עש"ת ועיו"כ,
יום כיפור, ארבעה מינים, סוכות,
שמחת תורה.

56 ₪ לכרך

אוצר המועדים

אוצרות החג בכף היד

ראש השנה, יום כיפור, סוכות,
הושענא רבה.

36 ₪ לכרך

כריכה
רכה
20 ₪ ליחידה

להגדיל תורה ולהאדירה

להשיג בחנויות הספרים המובחרות
מוקד הזמנות: 1800-22-55-66